

Instytut Pamięci Narodowej - Łódź

<https://lodz.ipn.gov.pl/pl6/publikacje/ksiazki-lodz/33570,Polonia-chicagowska-w-dobie-Solidarnosci-19801989.htm>

23.04.2024, 18:07

Polonia chicagowska w dobie „Solidarności” 1980-1989

Janusz Wróbel, *Polonia chicagowska w dobie „Solidarności” 1980-1989*, Łódź 2012, 495 s. (Biblioteka Instytutu Pamięci Narodowej, t. XXVIII)

Chicago uchodziło w końcu lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia za stolicę amerykańskiej Polonii. Opinia ta znajdowała uzasadnienie zarówno w liczebności polskiej grupy etnicznej, jak również w stopniu jej zorganizowania i idącym za tym bogactwem życia społeczno-politycznego i kulturalnego.

Okres poprzedzający pojawienie się ruchu „Solidarności” w Polsce przyniósł wyraźny wzrost prestiżu Polonii amerykańskiej. Przyczynił się do tego, obok błyskotliwych karier polityków o polskim rodowodzie oraz ogólnego wzrostu zamożności i poziomu wykształcenia Polonii, przede wszystkim wybór Polaka na papieża i wizyta Jana Pawła II w Stanach Zjednoczonych.

Dojrzewający w końcu lat siedemdziesiątych nowy kryzys w Polsce był dużym wyzwaniem dla amerykańskiej Polonii, która nie mogła, i nie chciała, pozostać obojętną. Polonijni liderzy musieli podjąć decyzję, nie tyle – czy zaangażować się i po której stronie stanąć, było to bowiem jasne od początku i zdeterminowane wieloletnią tradycją, ale przede wszystkim – w jaki sposób zmobilizować do działania społeczność polonijną. Chodziło również o to, aby podjęte działania były skuteczne i zgodne z oczekiwaniami rodaków w kraju.

Sukces lub porażka polonijnego zaangażowania w sprawy polskie decydować się miały przede wszystkim w Chicago, gdzie mieściły się siedziby największych organizacji polskiej grupy etnicznej, skąd w większości pochodzili jej przywódcy. Także tu, w końcu lat siedemdziesiątych, pojawiły się organizacje o dużych ambicjach odegrania znaczącej roli politycznej, i to nie tylko w życiu polonijnym.

* * *

Polonijna scena polityczna w Chicago zdominowana była u schyłku lat siedemdziesiątych XX w. przez Kongres Polonii Amerykańskiej opierający się na największych organizacjach „bratniej pomocy”, wywodzących swą historię jeszcze z ubiegłego stulecia.

Jego początki sięgają 1944 r. Przywódcy głównych organizacji polonijnych i emigracyjnych w Stanach Zjednoczonych, zdając sobie sprawę, że na arenie międzynarodowej decydują się losy sprawy polskiej, postanowili powołać KPA jako organizację polityczną, jednoczącą

rozproszone dotychczas wysiłki na rzecz zapewnienia Polsce politycznej niezależności i terytorialnej suwerenności. Zakreślony w maju 1944 r. program działania KPA na rzecz niepodległej i demokratycznej Polski pozostał niezmienny przez wszystkie lata poprzedzające powstanie ruchu „Solidarność”.

Do najważniejszych nowych inicjatyw politycznych w Chicago zaliczyć należy utworzenie w 1974 r. Komitetu Obywatelskiego, a także organizacji młodzieżowych o nazwach Związek Młodzieży Niepodległościowej i Odwet oraz środowiska politycznego skupionego wokół kwartalnika „Pomost”. Na nastroje polityczne wśród aktywniejszych kręgów Polonii w metropolii chicagowskiej duży wpływ miało również powstanie Północno-Amerykańskiego Studium Spraw Polskich oraz Konferencja „Polonia 78 – Polonia Jutra” w Toronto.

* * *

Dekada „Solidarności” była dla Polonii amerykańskiej okresem dużej aktywności politycznej. Chicago było widowiskiem wielotysięcznych pochodów i manifestacji poparcia dla rodaków w kraju w ich walce o demokrację, prawa pracownicze i pełną niepodległość. Po wprowadzeniu stanu wojennego przez lata trwały akcje protestacyjne przybierające najróżniejsze formy, od burzliwych demonstracji przed konsulem PRL, po głódówki i pikiety przed salami koncertowymi gdzie występowali artyści „kolaborujący” z reżimem Jaruzelskiego.

Polonijni politycy mobilizowali społeczność polonijną w akcjach charytatywnych na rzecz pogrążonego w kryzysie kraju, szukali też sposobów najskuteczniejszego nacisku na władze amerykańskie, aby te bardziej zaangażowały się na rzecz obrony „Solidarności” i represjonowanej opozycji demokratycznej.

Chicago było widowiskiem żarliwych sporów i ostrych polemik pomiędzy polonijnymi organizacjami, które w odmienny sposób definiowały polski interes narodowy i często zasadniczo różniły się co do wyboru metod i sposobów walki o Polskę demokratyczną i niepodległą.

Wydarzenia w polonijnym Chicago z uwagą obserwowano w Konsulacie Generalnym PRL w Chicago, gdzie nie tylko skrupulatnie je rejestrowano, ale podejmowano także starania, aby wpłynąć na ich bieg. Często były to działania zakulisowe, tajne, które dopiero teraz, i tylko w części, udaje się odsłonić.

Czy „Solidarność” i Polska zyskała na poparciu Polonii chicagowskiej? Odpowiedź na tak postawione pytanie musi być twierdząca. Uczestnicząc w masowych protestach, do których przyłączali się inni mieszkańcy metropolii, skupiając na sobie uwagę amerykańskich mediów, Polonia wywierała wpływ na opinię publiczną, na postawę amerykańskich ustawodawców, i to nie tylko polskiego pochodzenia. Jak nigdy dotąd „sprawa polska” stała się przedmiotem dyskusji w amerykańskich mediach, jednym z istotnych problemów politycznych w relacjach Stanów Zjednoczonych z drugim supermocarstwem – Związkiem Sowieckim.

Rok 1989 kończył heroiczny okres w dziejach Polonii chicagowskiej, W latach 1944–1989 chodziło głównie o niepodległość i demokrację dla „starego” kraju. Po wyborach 1989 r. i powstaniu rządu Tadeusza Mazowieckiego otworzył się okres nowy, powstały odpowiednie warunki do wymiany kulturalnej, współdziałania w inicjatywach politycznych i kooperacji ekonomicznej. Przez dziesięciolecia, dla kolejnych pokoleń Polonii, ten naturalny stan rzeczy był niedościgłym marzeniem.

* * *

W książce wykorzystano obszerną literaturę przedmiotu, prasę polonijną i anglojęzyczną z Chicago oraz dokumenty zgromadzone w archiwach polskich i zagranicznych. Z krajowych bardzo przydatne okazały się materiały Ministerstwa Spraw Zagranicznych, zawierające sprawozdania i depesze konsulatu polskiego w Chicago, ukazujące politykę PRL wobec Polonii, ale również szczegółowo rejestrujące wydarzenia w metropolii chicagowskiej, w tym wszelkiego rodzaju akcje protestacyjne. W szerokim zakresie wykorzystano materiały Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, będące pozostałością po działalności rezydentury wywiadu ulokowanej w konsulacie polskim w Chicago. Znalaziono tam także materiały operacyjne SB odnoszące się do działaczy i polityków polonijnych, którymi interesowały się polskie służby specjalne. Z innych archiwów centralnych przydatna okazała się dokumentacja Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia”, zdeponowana w Archiwum Akt Nowych. Dla odtworzenia działalności organizacji RSP Pomost i jej rywalizacji z Kongresem Polonii Amerykańskiej wyjątkowo wartościowe były materiały Adama Kiernika, przechowywane w Muzeum w Bochni im. Stanisława Fischera, oraz kolekcja Jana Nowaka-Jeziorańskiego z Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Z archiwów zagranicznych wykorzystano kolekcje dwóch wybitnych polityków polonijnych związanych z Kongresem Polonii Amerykańskiej: Romana Pucińskiego, długoletniego prezesa Wydziału Stanowego KPA w Illinois oraz Kazimierza Łukomskiego, wiceprezesa KPA, głównego konstruktora jego polityki w sprawach polskich.

SPIS TREŚCI

Wstęp

Rozdział I – „Stolica” Polonii amerykańskiej u schyłku lat siedemdziesiątych XX w.

Rozdział II – Organizacje polonijne w Chicago wobec PRL i demokratycznej opozycji

Rozdział III – Konsulat Generalny PRL w Chicago jako instrument polityki wobec Polonii

Rozdział IV – Sierpień 1980 r. z perspektywy Chicago

Rozdział V – Kongres Polonii Amerykańskiej versus Pomost. Dwie wizje polonijnej polityki

Rozdział VI – Stan wojenny w Polsce, czas próby dla Polonii chicagowskiej

Rozdział VII – Sprawa sankcji

Rozdział VIII – Unieważnić Jałtę

Rozdział IX – Dyplomaci i agenci. Konsulat Generalny PRL w Chicago w latach 1983-1989

Rozdział X – Między zwątpieniem a nadzieją. Polonia chicagowska wobec sytuacji w Polsce w latach 1984–1987

Rozdział XI – Polonia chicagowska wobec Okrągłego Stołu i wyborów czerwcowych 1989 r.

Rozdział XII – Powstanie III Rzeczypospolitej. U progu nowego etapu stosunków Polonii z Krajem

Zakończenie

Wykaz źródeł i literatury

Wykaz skrótów

Indeks osób

